

ИНТЕРАКТИВНИТЕ МЕТОДИ И ПЕДАГОГИЧЕСКО ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ С ДЕЦАТА ОТ ПРЕДУЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ

Рени Христова

Идеите на хуманистичната психология променят значително ориентацията на педагогическите търсения за ново качество на образованието, като поставят в центъра на образователните стратегии детето с неговите личностен потенциал и възможности за промяна. Хуманистично ориентираното образование има за цел самоактуализация и самореализация на децата, постижими чрез искреност и автентичност на поведението, чрез вслушване във "вътрешния глас и вътрешните чувства" на личността.

А. Маслоу

В организацията на педагогическия процес в съвременната детската градина се наложи личностно-ориентираният модел на педагогическо взаимодействие, при който детските потребностите са изведени на преден план, чрез съхраняване на детската индивидуалност и осигуряване на инициативност и самостоятелност на всяко дете. Постигнатите резултати се дължат, от една страна, на педагогическата среда и пространство, а, от друга, на разнообразието от форми и методи на педагогическо взаимодействие. Факт е, че традиционните методи за фронтална работа се съчетават с т.нар. иновационни методи, приоритети на които са индивидуалната и груповата работа на децата. Именно разнообразието от педагогически ситуации и комплексното съчетаване на различни методи прави децата активни субекти в усвояването на познавателен и поведенчески опит. В практиката на детските градини се налагат методите, активизиращи детето в процеса на учене. Активният метод е форма на взаимодействие на учащите се с учителя, при която педагогът и децата не са пасивни слушатели, а активни участници в педагогическата ситуация. При използването на активните методи взаимодействието протича между учителя и децата, при което процесът е двустранен, докато при интерактивните, взаимодействието се разгръща не само между учителя

и децата, но и между децата, “при което те се учат един от друг – от знанията и от опита, които всеки притежава. Резултатът от това взаимодействие са трайни знания и умения, “преносими” и приложими в различни ситуации” (В. Гюрова, 2006, с. 25). Много често между активните и интерактивните методи се поставя знак за равенство, но независимо от многото общи черти те имат и различия. Интерактивните методи могат да се разглеждат като най-съвременната форма на активните методи. Обикновено това са методи, които се прилагат при обучението на ученици, студенти и възрастни.

С настоящата разработка се прави опит да се отговори на **въпросите**:

➤ **Приложими ли са интерактивните методи при обучението на деца от предучилищна възраст?**

➤ **В какво се изразява тяхното своеобразие?**

➤ **Какво се постига чрез интерактивните методи, използвани в педагогическия процес на детската градина?**

➤ **Какво е тяхното предимство пред другите методи на педагогическо взаимодействие?**

➤ **Каква организация изискват интерактивните методи?**

➤ **Как се съчетават с другите методи на педагогическо взаимодействие?**

Целта е да се обогати предучилищната теория и практика с методи, насърчаващи споделянето, съпреживяването и емоционалната удовлетвореност на децата от съвместното учене и опознаване на света.

Какво се разбира под “интерактивен метод”? Най-общо понятието “интерактивен” се разглежда като състоящо се от две думи: “inter”, което означава взаимен/взаимност и “act” – действие/действия, т.е. означава взаимодействие, беседа, диалог с някого. Позовавайки се на определението “интерактивен”, можем да характеризираме интерактивните методи като взаимодействие не само между учителя и учениците (в нашия случай децата), но най-вече като взаимодействие един с друг при доминираща активност на учащите се в образователния процес. В. Гюрова също определя “интерактивността” като състояща се от две думи. “Понятието “интерактивност” може да се разглежда като съставено от две думи “интер”, което означава “между”, “заедно” и “активност” – “действие”, енергичност, инициативност. Интерактивността се отнася до взаимодействието между обучаващ и обучаван, както и между самите участници или в по-широк смисъл – между членовете на една учебна (работна) група/клас (В. Гюрова, 2006, с. 39).

Р. Вълчев представя съдържателен аспект на понятието “интерактивни методи”. “В широкия смисъл понятието интерактивни методи не

представлява конкретни техники и алгоритми, а цялостния процес на взаимодействие между образователните актьори, при който образованието от статично, от йерархизирано се превръща в процес, във взаимодействие, в постоянно разчупване на формите. Те водят до **съвместна дейност**, те определят границите на тази съвместна дейност, определят възможностите за действие и за свобода на образователните актьори” (Р. Вълчев).

“Интерактивни са методите, основани на едновременното получаване на знания, формирането на умения и изграждането на нагласи чрез поставянето на участниците в ситуации, в които могат да взаимодействат и след това да ги обсъждат на основата на преживяното” (Р. Вълчев, 2000, с. 33).

Следователно чрез интерактивните методи педагогът предоставя възможност на децата, позовавайки се на собствения си опит (познавателен, социален, естетически) да откриват нови знания и умения, да изразяват отношение към наученото, да проявяват емпатия (не само като споделяне на изразените чувства, но и умение да се изрази подкрепа).

По своята същност педагогическото взаимодействие в детската среда предполага интерактивно общуване и партньорско сътрудничество между участниците в педагогическия процес. Интерактивната основа на педагогическото взаимодействие детерминира субектни отношения между педагога и детето, партньорство и сътрудничество в усвояването на познавателната и социалната информация, в споделянето и съпреживяването заедно с връстниците, дава възможност за личностна изява на индивидуалната неповторимост, удовлетворява детските потребности и интереси.

“В структурен план взаимодействието се разглежда от М. Аргайл (1) като наличие на коопериране, съвместна дейност; непрекъснато осъществяване на информационна връзка между партньорите; оказване на взаимни влияния; реализиране на взаимни отношения от определен тип; взаимно разбиране между партньорите.

Следователно при взаимодействието се акцентира на наличието на съвместна дейност, при която има постоянен обмен на идеи и мнения между партньорите... Акцентът се поставя върху взаимовлиянията между тях в процеса на реализация на определен тип взаимоотношения” (Т. Велинова, 1998, с. 4).

Ролята на групата връстници в развитието на детето и формирането на неговата личност е доказана от психология на развитието, социална психология и социология. Групата деца, близки по възраст, с равни права и

възможности (Peergroup), се определя като институция за социализация, съпоставима със силното въздействие на семейството. В развитието на детето и подрастващите групата от връстници изпълнява следните важни функции:

- предоставя възможност за активно преживяване и проиграване на конфликти в съвместната игра;
- позволява да се изпробват и разучават нови роли (които в групата за разлика от семейната не са така строго определени по възраст и пол);
- дава възможност да се проверяват границите на допустимото;
- помага за преодоляване на егоцентризма в процеса на социализация, благодарение на развитието на комуникативните навици и навиците за сътрудничество;
- способства за формиране на равноправни отношения в групата, благодарение на приемането или отхвърлянето на детето от другите деца;
- поставя пред детето задача да определи своето отношение към ”другите” (А. Айхингер, В. Холл, 2003, с. 7).

В групата децата получават нов опит: претенциите е нужно да се изказват, а за намеренията – да се съобщава; нормите, правилата и санкциите – гласуват, а понякога и изменят. Новото поведение води към сериозно изменение на Аз-концепцията (благодарение на участието в групата от връстници детето се учи да бъде себе си сред многото други).

В общността на групата, сходството с другите става по-отчетливо, но в същото време детето е изправено пред необходимостта да съхранява и своята уникалност. Признаването и популярността в групата съществено зависи от способността за сътрудничество, умението за изказване на своята гледна точка и отстояване на позиция в спора, развива умението към съгласие (Krappmann, 1982; Grunerbraum und Solomon, 1982; Lott, 1986).

Имайки предвид позитивното въздействие на групата от връстници върху личностното формиране на индивида, както и предразположеността на предучилищното дете към споделяне, смятам, че някои интерактивни методи биха способствали за обогатяване на емпатийните изживявания на децата в групата на детската градина.

Своеобразие на интерактивните методи в педагогическия процес на детската градина

Визуализиране

Това е интерактивен метод, подходящ и приложим в педагогическия процес на детската градина. Нагледно-образният характер на детското мислене и памет изискват използване на техники, онагледяващи про-

цесите и явленията, които се представят и обсъждат с децата. Чрез визуализиране те по-лесно вникват в тяхната същност, по-бързо разкриват причини и зависимости.

Една от използваните техники за визуализиране – *“карти на ума”* – дава възможност чрез използване на снимки, рисунки, символи, думи, пословици, да се проследи процес, да се изживее отново преживяното, да се сподели и то заедно с другите деца от групата.

Например: При обсъждане на теми, свързани с половата идентификация на детето, с растежа и развитието на човека, всяко дете може да донесе както свои снимки, така и снимки на своето семейство. Две-три деца разглеждат заедно снимките, разменят си ги, обсъждат, споделят и по този начин обогатяват познавателния и социалния си опит.

“Рисуването или разглеждането на фотографии е винаги конкретен процес, който не само дава възможност на децата да фокусират без проблем вниманието си, но и да се почувстват важни, да бъдат обект на внимание, да развиват способности за разбиране на своите връстници и света” (Р. Вълчев, 2000, с. 40).

Чрез фотографиите децата могат “да се пренесат” в най-разнообразни реалности: там където са били заедно – на разходка или екскурзия – отново да преживеят заедно случилото и да разберат усещанията, възприятията и чувствата на другия или да “пътуват” до далечни и непознати места като усетят различията в своите “виждания”. Добра възможност за “съживяване” на преживяното предоставят съвременните цифрови апарати и GSM-и, чрез които могат “да се съхранят” картини от съвместните разходки или екскурзии.

“Асоциативен облак” е друга техника за визуализиране. Тази техника е приложима в педагогическия процес на детската градина за формиране на понятия (разкриване, обогатяване, уточняване и пр.). В центъра на листа учителят изписва с дума понятието (при деца от подготвителна група) или поставя негово картинно или графично изображение (при 4–5-годишните деца), а децата го характеризират. Учителят записва техните определения, без да ги променя. След изслушване и записване на всички предложения следва тяхното обсъждане. Тази техника дава възможност на всяко дете свободно да изкаже своето мнение и активно да участва с образователния процес. Друг вариант е всяко дете да нарисува обсъждания проблем.

Например: При конкретизиране на понятията: "зеленчуци", "плодове", "играчки" или обогатяване на детските представи за различните "сезони".

"Картинен разказ на дадено събитие" е също техника за визуализиране. Рисуването предоставя възможности на детето чрез изразните средства на изобразителното изкуство да представи преживяно събитие, да нарисува картина на нещо непознато или да пресъздаде момент от художествено произведение (приказка, разказ, стихотворение), който силно го е развълнувал.

Задаване на въпроси

Умението да се задават въпроси, подобно както всяко умение се формира и развива. Предучилищната възраст е възрастта на детските въпроси, но възрастните са тези, които им помагат да развият модели, стимулиращи собствено мислене, отстояване на собствена позиция и активно участие в диалог.

При изясняването и обсъждането на различни проблеми децата отговарят емоционално и често водени от силата на емоциите пропускат, подминават същественото. Това налага поставяне на **изясняващи въпроси** – *"кажи нещо повече, какво стана, къде се случи това, с кого се случи и пр."*. Този модел те лесно биха пренесли и в общуването по-между си. Други съществени въпроси, са тези които насочват към **установяване на причинни връзки**. Например: *"защо, как стана така..."*.

Важно е да провокираме детската активност чрез поставяне на въпроси, изискващи **изказване на мнение** – *"ти как мислиш"* и насърчаване на споделянето чрез **поощряващи въпроси** – *"това, което каза е интересно, продължи ако обичаш ..."*.

"Важно е да научим децата да задават достатъчно въпроси за това как се чувстват в дадена ситуация, защото точно в тази възраст може да се изгради разграничението между чувствата и мислите и да се наблегне на ролята на чувствата в постъпките на децата" (Р. Вълчев, 2000, с. 39). Написаното от Р. Вълчев се отнася за децата от начална училищна възраст, но то важи и за децата от предходната възраст – предучилищната, защото знаем, че личностното формиране започва в предучилищното детство.

Обсъждане

Обсъждането е метод, който успешно може да се използва в педагогическото общуване с децата от предучилищна възраст, за да създаде у тях нагласи за включване и изказване на мнение по въпроси, обсъждани в

групата. Когато на децата се предлагат въпроси за обсъждане, необходимо е да се отчитат техните възрастовите особености. Ето защо те трябва да имат достатъчно сензорен и социален опит, за да се включат в обсъждането, да изкажат собствено становище и даже да се опитат да го защитят (последното е възможно с деца от подготвителна група).

Учителят е този, който предлага модели за обсъждане, затова той въвежда и следи за спазване на правилата, приети от групата:

- слушай, този който говори;
- не прекъсвай, когато друг говори;
- ако искаш са кажеш нещо, вдигни ръка;
- всеки има право да участва в обсъждането;
- ако не си съгласен с говорещия, изчакай го да свърши и тогава

кажи своето мнение.

Играта е важна и значима за детето от предучилищна възраст, но ние ще я разгледаме като интерактивен метод, т.е. възможностите ѝ за активизиране на детската самоизява с оглед на конкретни образователни и възпитателни цели.

Ролеви игри

Ролевите игри са стратегия, която провокира чувствено-емоционалната отзивчивост на детето, ангажира личностната му отзивчивост и съпричастност и по този начин му помага да изживее или съприживее проблеми с различен характер — социални, познавателни и др.

Ролевата игра изисква от някой да бъде “някой друг” в една въображаема ситуация. Предимствата на метода са в това, че помага на децата: да изразят скритите си чувства и да дискутират “чувствителни проблеми”; да разберат какво чувстват и как реагират другите в различни ситуации да наблюдават как се държат като цяло други хора в сложна и трудна социална ситуация; да са ангажирани изцяло или въввлечени в един проблем или идея; да получават незабавна и разнообразна обратна информация за собственото си представяне. (Вълканова, В., Г. Дерменджиева. 2000, с. 48–51).

При децата от предучилищна възраст този метод е подходящ за “почувстване” поведението на други хора/герои или на собственото от гледна точка на другия, за формиране на умения за адекватно реагиране в определена ситуация. Всяка ролева игра има компоненти, сходни на елементите на детската ролева игра: ролева ситуация или въображаема ситуация; място на действието и действащи лица (реални и въображаеми), които играят определени роли.

Като интерактивни методи на обучение се използват следните ролеви игри:

Симулационни игри

Действието се развива във въображаем (симулиран) сюжет или възпроизвежда реална ситуация, отличаваща се с повишена степен на опасност за здравето и живота. Целта и е да се възпроизведат характеристиките на възможна ситуация, която изисква адекватно поведение. Тези игри способстват за формиране на умения у децата за адекватно поведение най-вече в критични или кризисни ситуации и някои личностни качества, проявяващи се в пободни ситуации.

Например: С децата от предучилищна възраст могат да се проведат симулационни игри "Пожар" или "Наводнение". Децата трябва да си представят, че в детската градина е избухнал пожар и те много бързо трябва да излязат от сградата. Спасяването им зависи от изработените правила за междуличностни взаимоотношения и разпределянето на задълженията и отговорностите. В този процес те формират умения за справяне с критични ситуации и пълноценно междуличностно общуване.

Използвани в педагогическото общуване с децата от предучилищна възраст симулационните игри биха могли да подпомогнат: формиране на умения за пълноценно общуване; за формиране на толерантно отношение към другите; за оценяване, за самоконтрол и самоуправление; за развиване на въображението и др.

Ситуационни (проиграване на случаи) игри

Те дават възможност на учителя, позовавайки се на някои аспекти от реалната педагогическа среда в детската градина, да формира етична и социална култура у децата от предучилищна възраст. Целта е за се "проиграе" случилото се, което реално провокира конфликти между децата, да се "почувства" и "изживее" ситуацията, предизвикала напрежение в групата.

Например по време на игра между две деца е възникнал спор за играчка. От породилия се конфликт играчката е счупена. Всеки твърди, че той не е счупил играчката.

Ролята на учителя е да засилва и подчертава моментите, които се налагат от опита в ситуацията и играта и позовавайки се на този собствен опит децата да формират култура на общуване по-между си; да се убеждават в необходимостта от коректност и зачитане мнението на другия.

Драматизации

Това са друг вид ролеви игри, използвани като интерактивен метод, при които се възпроизвежда определен сценарий под форма на монолог, диалог, пантомима. Подобно както при ситуационните игри могат да се използват реални случки от живота на децата или художествени произведения, насочени към формиране на поведенческа култура. С децата от подготвителна група е възможно да се разиграват драматизации по текст или по сценарий, измислен от самите тях. Идеята е участниците “да влязат в кожата” на героите и да мислят и действат като тях. Целта е да се преживее определен проблем или ситуация, при която на базата на емоционалното включване се осмислят реални проблеми. След проиграването на драматизацията се прави коментар и се обобщава поука, свързана с реалността.

Освен ролевите игри в педагогическото общуване с децата се използват и различни *подвижни игри и имитационни игри* за привличане и концентриране на вниманието; за снемане на напрежението; за мотивация и настройване за работа; за емоционално зареждане и пр.

Постигането на образователните цели изисква познаване и спазване на методически стъпки за реализация на ролевите игри:

- обмисляне “сценария” на ролевата игра;
- предварителна подготовка на учителя;
- подготовка на необходимите материали;
- уточняване правилата на играта;
- организация на пространството;
- поставяне на задачата;
- разпределяне на ролите;
- реализация на играта;
- извеждане на поука и открояване на връзката между игровата и реалната ситуация.

Най-често срещани методически грешки:

- *липса на инструкции за ролите (по-добър вариант е те да са в писмен вид);*
- *непълни и/или неточни инструкции;*
- *смесване на играва с реална ситуация по време на игра;*
- *неопределяне на време за провеждане на играта;*
- *прекъсване на играта с неподходящи коментари и/или забележки (освен ако играта не го изисква);*
- *предупреждения и предразсъдъци;*

● *непълнен (неточен) коментар в края на играта.* (В. Гюрова, 2006, с. 65)

В детската градина педагогическото взаимодействие се реализира чрез множество, непрекъснато променящи се комуникации на педагога с цялата група, с част от децата, с отделното дете. При този динамичен образователен процес учителят организира и дискретно контролира взаимоотношенията и взаимодействията с децата и между децата, като сменя методите на педагогическо взаимодействие. Ето защо предложените интерактивни методи биха способствали за обогатяване на технологията за педагогическо взаимодействие с децата от предучилищна възраст.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

Айхингер, А., В. Холл. Психодрама в детска груповая терапия. Перевод с немско език. Москва, Генезис, 2003.

Велинова, Т. Проблеми на педагогическото взаимодействие в образователния процес. – Дом, дете, детска градина, 1998, № 5.

Вълчев, Р. Интерактивни методи и груповая работа в гражданското образование. София, Център “Отворено образование”, 2004.

Вълчев, Р. Образование за демократично гражданство. Книга за учителя, начален курс. София, Център “Отворено образование”, 2000.

Вълканова, В., Г. Дерменджиева. Интернет или къде се крие мишката? – В: Образование и предизвикателствата на новото хилядолетие. Пловдивски университет “Паисий Хилендарски”, 2000.

Гюрова, В. и др. Интерактивността в учебния процес или за рибаря, рибките и риболова. София, 2006.

ИНТЕРАКТИВНИ МЕТОДИ И ПЕДАГОГИЧЕСКО ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ С ДЕЦАТА ОТ ПРЕДУЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ

РЕНИ ХРИСТОВА

Резюме

По своята същност педагогическото взаимодействие предполага активно общуване и партньорско сътрудничество между участниците в педагогическия процес. В статията се поставят и се търси отговор на въпросите: “Какво се постига чрез интерактивните методи, използвани в педагогическия процес на детската градина”? “Каква организация изискват интерактивните методи?” “Как се съчетават с другите методи на педагогическо взаимодействие?”. Целта е да се обогати предучилищната теория и практика с методи, насърчаващи споделянето, съпреживяването и емоционалната удовлетвореност на децата от съвместното учене.

INTERACTION METHODS AND PEDAGOGIC INTERACTION WITH PRE- SCHOOL CHILDREN

RENYHRISTOVA

Summary

The pedagogic interaction, by its nature, is connected with active communication and collaboration between the participants in the pedagogic process. In the article the author searches the answer of the questions “What do we achieve when use interaction methods in the kindergarten pedagogic process? What pedagogic organization do interaction methods require? How do we combine interaction methods with the other methods?” The aim of the article is to extend preschool pedagogic theory and practice with methods which stimulate children sympathy, empathy and emotional satisfaction during the process of their learning together.